

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ รวบรวมข้อมูลวิถีชีวิต บริบทชุมชน และแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไท บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยศึกษาจากเอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิและจากความคิดเห็นของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท บ้านหนองห้าง มีความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่ชัดเจน โดยเฉพาะภาษาพูดและวัฒนธรรมการแต่งกายตามแบบของชาวผู้ไท ซึ่งมีความเคร่งครัดและยึดถือเป็นกฎระเบียบที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูล พร้อมทั้งจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นจากชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆ เพื่อร่วมกันหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ จากการผลการศึกษา สามารถแบ่งศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท บ้านหนองห้าง ออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

ศักยภาพของชุมชน

1. ด้านวัฒนธรรม ประเพณี

● พิธีกรรมตามเดือนทางจันทรคติ

จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเพณีของชาวอีสาน คือยึดถือตามฮีตสิบสอง อันเป็นประเพณีและพิธีกรรมครบทั้งสิบสองเดือน ตามแบบอย่างที่ได้เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา การยึดถือปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านหนองห้างได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกัน การทำบุญเป็นประจำทุกเดือนของรอบปี ผลที่ได้คือ ทุกคนได้มีเวลาเข้าวัด มีโอกาสใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนมีจรรยาบรรณที่ดีงาม และมีความสามัคคีกันเป็นอย่างดี และผลทางอ้อม คือเมื่อว่างจากงานอาชีพแล้ว ก็จะมีจารีตบังคับให้ทุกคนเสียสละ การทำงานร่วมกันเพื่อสังคม การปฏิบัติตามพิธีกรรมสิบสองเดือนของชาวบ้านหนองห้าง มีดังนี้

เดือนเจียง (เดือนอ้าย)

บุญข้าวกรรม ชาวบ้านจะนิมนต์สังฆเจ้าเข้ากรรม และเลี้ยงผีเชื้อ และผีต่างๆ (ผีบรรพบุรุษ, ผู้ล่วงลับไปแล้ว) การจะนิมนต์พระสงฆ์มาเข้าปริวาสกรรม หรือเข้ากรรมนั้น เป็นพิธีกรรมเพื่อให้พระภิกษุผู้กระทำความผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ (มิใช่การล้างบาป) เป็นการฝึกความรู้สำนึกความบกพร่องของตัวเอง ทายกทายิกาผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนา และให้ไปบริจาคทานทำบุญกุศลเพื่อรักษาสิลภาวณา ซึ่งเป็นการเข้ากรรมพระภิกษุมักนิยมนำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย เพราะถือว่าเป็นฤดูหนาว ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะหนึ่งของเดือนอ้าย

เดือนยี่ (บุญคุณลาน)

เนื่องจากเดือนยี่เป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยว เพื่อนำข้าวขึ้นเล้า (เก็บในยุ้งฉาง) บุญคุณลานนี้จะไม่ทำทุกปี และจะเป็นครอบครัว แต่ครอบครัวที่ไม่ได้ทำบุญนี้ก็จะไปร่วมในพิธีด้วยเช่นกัน พิธีกรรมก็คือ นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ตอนเย็น และทำบุญเลี้ยงพระ เพื่อเฉลิมฉลองความอุดมสมบูรณ์ โดยจะทำบุญกันที่ลานนวดข้าวเลย ผู้เข้าร่วมพิธีจะเป็นบุคคลในครอบครัว และชาวบ้านผู้ใกล้ชิดกันเท่านั้น หลังจากพิธีสงฆ์เสร็จลง หมอขวัญจะทำพิธีขวัญข้าว และประพรมน้ำพุทธมนต์ไปตามกองข้าว วัว-ควาย และเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในการทำนาเพื่อเป็นสิริมงคล

เดือนสาม (บุญข้าวจี)

บุญข้าวจีนี้ ชาวผู้ไทหนองห้างจะไม่ทำกันทุกปี แต่จะทำ 2-3 ปีต่อครั้ง การทำบุญข้าวจีจะทำโดยชาวบ้านนำข้าวเหนียว และอุปกรณ์มาทำข้าวจีถวายพระสงฆ์ พอตกค่ำก็เริ่มพิธีสงฆ์ พระภิกษุจะสวดพระปริตรแล้วเทศน์ ชาวบ้านก็จะรวมกันที่วัดเพื่อเตรียมข้าวจี ครั้นเช้ามีดจะก่อกองไฟหาไม้ให้มีถ่านไฟร้อนๆ เพื่อปิ้งข้าวจี โดยนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว มาปั้นเป็นก้อนขนาดเท่ากำมือ มีไม้จิ้มเป็นไม้เสียบไม้ปิ้ง พอสุกเหลืองก็นำมาทอดด้วยไฟให้ทั่วแล้วปิ้งอีกครั้งหนึ่งจนไข่สุก ทุกคนทำข้าวจีเป็นจำนวนมาก เพื่อตักบาตรตอนเช้าด้วย

เดือนสี่ (บุญผะเหวด)

บุญผะเหวด คือ งานเทศน์มหาชาติ ชาวผู้ไทบ้านหนองห้างจะไม่ทำกันทุกปี คือถ้าปีไหนเอาบุญบังไฟ ปีนั้นก็จะไม่เอาบุญผะเหวด การทำบุญผะเหวดเป็นกิจกรรมร่วมกันหลายหมู่บ้านในชุมชนผู้ไทหนองห้าง วัดที่เป็นเจ้าภาพจะกำหนดวัน แล้วไปเชิญผู้นำในหมู่บ้านใกล้เคียงกัน พร้อมกับนิมนต์พระสงฆ์หมู่บ้านนั้นมาร่วมพิธีและร่วมเทศน์มหาชาติหมู่บ้านกันท์ หรือสองกันท์ตามจำนวนประชากรหมู่บ้าน งานนี้จะทำติดต่อกัน 3 วัน คือวันแรกเรียกว่า ห่อข้าวต้ม (เตรียมงาน) วันที่สอง คือวันที่ญาติจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาพบปะ ถามไถ่กัน วันที่สามเป็นวันฟังเทศน์ ชาวบ้านหมู่บ้านอื่นก็จะเดินทางมาร่วมงานในวันนี้ โดยจะมาเป็นขบวนแห่เครื่องไทยธรรมกันท์เทศน์มาพร้อมกันกับพระสงฆ์ของหมู่บ้านนั้น ร่วมกิจกรรมที่วัดเจ้าภาพ

เดือนห้า (บุญสงกรานต์)

เป็นบุญประเพณีที่ชาวบ้านหนองห้างปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน ในภาคเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด เสร็จแล้วจะเป็นพิธีสงฆ์พระพุทธรูปคู่บ้านต่อนั้นก็สงฆ์น้ำปูลา แล้วชาวบ้านก็จะทำการรดน้ำขอพรพระ, ผู้สูงอายุ ร่วมสนุกสนานกันโดยการเล่นสาดน้ำ พร้อมกับทำพิธีแห่ดอกไม้ด้วย วันที่ 14 เมษายน จะทำการก่อเจดีย์ทรายในบริเวณวัด โดยชาวบ้านทุกเพศทุกวัยจะมาช่วยกันขนดินเข้าวัด เพราะถือว่าเวลาเข้ามาในวัดจะเหยียบเอาดินติดเท้าออกไปด้วย จึงควรนำเอาดินกลับเข้ามาแทนที่บ้าง วันที่ 15 เมษายน ซึ่งเป็นวันสงกรานต์วันสุดท้าย ชาวบ้านจะสงฆ์น้ำ

พระ โดยการเทน้ำลงในรางที่ทำขึ้นเป็นตัวพญานาค แล้วน้ำก็จะไหลไปตามรางน้ำรูปพญานาคนั้นไปยัง พระสงฆ์ที่นั่งรอรับน้ำอยู่ก็เป็นอันเสร็จพิธี

เดือนหก (บุญบั้งไฟ)

เป็นงานบุญใหญ่งานหนึ่งของหมู่บ้าน ซึ่งจะไม่ทำกันทุกปี ถ้าปีไหนเอาบุญผะเหวด ในปี นั้นก็จะไม่เอาบุญบั้งไฟ การทำบุญบั้งไฟนี้ชาวบ้านจะกำหนดวันขึ้นเอง จากนั้นก็จะแจ้งข่าวให้กับผู้สนใจ จะเข้าประกวด งานนี้นับเป็นงานของผู้ไทหนองห่างโดยแท้จริง เพราะผู้ที่จะไปร่วมงานจะแต่งกายด้วยชุดผู้ ไททุกคน เนื่องจากงานนี้มีการประกวดความสวยงามของบั้งไฟ ความสวยงามของขบวนแห่ ความสวยงาม ของขบวนงาน โดยเน้นเอกลักษณ์ความเป็นผู้ไท นอกจากการประกวดความสวยงามแล้ว ยังมีการประกวด บั้งไฟที่สามารถจุดขึ้นสูงอย่างสวยงามอีกด้วย

เดือนเจ็ด (บุญข้าชะ, บุญข้าระ)

ชาวบ้านเชื่อกันว่า เมื่อถึงเดือนเจ็ดต้องทำบุญข้าระจิตใจให้สะอาด สะอ้าน เพื่อเตรียมตัว เข้าพรรษา งานบุญข้าชะมีกิจกรรมทางพุทธศาสนา คือทำบุญถวายภัตตาหารพระภิกษุสงฆ์ และฟังเทศน์ หลังจากนั้นชาวบ้านจะทำความสะอาดบ้านเรือนเพื่อความเป็นสิริมงคลประจำชีวิต และทำบุญที่ดินปู่ตา เช่นไหว้วินญาณผีปู่ตาให้คุ้มครองบ้านให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากขโมยและความวุ่นวาย

เดือนแปด (เข้าพรรษา)

เป็นประเพณีทางพุทธศาสนา โดยชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตร และฟังธรรมที่วัด มีการ ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระภิกษุ และเวียนเทียนรอบศาลาวัด บางบ้านจะจุดเทียนไว้ที่หน้าบ้านตลอดคืน

เดือนเก้า (บุญข้าวประดับดิน)

พิธีกรรมนี้จะทำกัน 2-3 ครั้งต่อครั้ง คือทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติที่ไร้ญาติ โดย เตรียมอาหารนำใส่กระตุงวางไว้ตามโคนต้นไม้ หรือตามชายคาบ้าน เพื่อไม่ให้ผีไร้ญาติมาทำร้ายบุตร หลาน พอรุ่งขึ้นก็นำอาหารอีกส่วนหนึ่งไปทำบุญที่วัด แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับอีก ด้วย

เดือนสิบ (บุญข้าวสาก)

ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะเตรียมข้าวสาก หรือกระยาสารท เป็นพิธีการทำบุญที่แปลก ออกไปจากการทำบุญธรรมดา คือมีการเขียนสลากแจ่งของล่ำรับอาหาร และเครื่องไทยทานอื่นๆไว้ในถาด พระภิกษุองค์ใดจับได้สลากล่ำรับอาหารผู้ใด ก็รับอาหารพร้อมกับปัจจัยไทยทานของเจ้าภาพผู้นั้น

เดือนสิบเอ็ด (ทำบุญออกพรรษา)

การทำบุญออกพรรษา ทำโดยชาวบ้านผู้หญิงพากันนำดอกไม้ ธูปเทียนไปจุดบูชาพระที่ วัด เอาถ่านกล้ายทำเป็นรูปคล้ายเรือปักไว้กลางวัด พวกชาวบ้านก็พากันเอาดอกไม้ ธูปเทียนไปปัก เรียกว่า ได้พระธูป รุ่งขึ้นพวกชาวบ้านชายหญิงพากันไหว้อีก พร้อมทั้งพระสงฆ์นำเอาธูป ซึ่งสมมติว่าเรืออีกลำหนึ่ง

ไปปล่อยที่ลำห้วยบริเวณใกล้หมู่บ้าน เรียกว่าล่องเรือไฟ บุญนี้จะทำในวันออกพรรษาคือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

เดือนสิบสอง (บุญกฐิน)

เมื่อออกพรรษาแล้ว ถึงเทศกาลกฐิน ชาวบ้านผู้มีฐานะดี จะจัดกองกฐินไปทอดที่วัด พระสงฆ์ที่วัด ซึ่งจำพรรษาที่วัดในหมู่บ้านของตน ชาวบ้านจะช่วยกันทำความสะอาดบ้าน และบริเวณที่ตั้งกองกฐิน ทั้งถากถางทางที่จะนำกฐินไปทอดแล้วแห่องค์กฐิน พร้อมจัดผ้าไตร สิ่งของบริจาคนและปัจจัย ไทยทานไปทอดถวายที่วัด พระสงฆ์เทศน์ฉลองกฐิน 1 กัณฑ์ ให้ศีลให้พรตามประเพณีเป็นเสร็จพิธี

• ประเพณีชุมชน

1) **ประเพณีแต่งงานชาวผู้ไท** มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คู่สมรสครองชีวิตคู่อย่างปกติสุข เป็นสิริมงคล ให้รู้ข้อปฏิบัติต่างๆในการมีครอบครัว โดยเริ่มจากหนุ่มสาวผูกสมักรักใคร่กัน ตกลงที่จะอยู่กินเป็นสามีภรรยา กัน พ่อแม่ของฝ่ายชายจะทำพิธีหมั้นหมั้นหมายกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเรียกว่า "การโอม" โดยทั้งสองฝ่ายจะหาคู่สามีภรรยาที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการครองเรือน เป็นตัวกลางในการหมั้นหรือสู่ขอ เรียกว่า "พ่อล่อมแม่ล่อม" ซึ่งต่อไปทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาว จะให้ความเคารพนับถือเสมือนเป็นพ่อแม่คนที่สองตลอดไป และพ่อล่อมแม่ล่อมเองก็จะเป็นผู้คอยประคับประคองครอบครัวนี้ หากมีปัญหาใดๆก็จะให้คำปรึกษาหารือไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท โดยไม่ให้เดือดร้อนถึงพ่อแม่หรือญาติพี่น้องของทั้งฝ่าย เพราะอาจจะทำให้เรื่องเล็กน้อย กลายเป็นเรื่องใหญ่ นับเป็นความชาญฉลาดของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวผู้ไทสมัยโบราณอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังมีพิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อความ เป็นสิริมงคล พิธีเขียนเขย คือการให้ฝ่ายหญิงบอกข้อปฏิบัติต่างๆของเขยว่าสิ่งใดควรทำหรือควรละเว้น เป็นต้น

2) **ประเพณีบุญกองข้าว** มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งสอนให้คนในชุมชนรำลึกถึงพระคุณของข้าว หรือแม่โพสพ หลังฤดูเก็บเกี่ยวนำข้าวสุกยั้งฉางแล้ว ประมาณเดือนสามราวเดือนกุมภาพันธ์ ชาวบ้านจะพร้อมใจกันทำบุญกองข้าว โดยนำสิ่งของบูชา ได้แก่ ไม้คูณ ไม้ยอ และข้าวปลาอาหาร ที่เป็นของพื้นบ้าน ทำพิธีสู่ขวัญที่ยั้งฉางของตนเอง แล้วนำข้าวเปลือกตามกำลังศรัทธาไปกองรวมกันที่ลานวัด ทำพิธีสมโภชและถวายวัดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3) **ประเพณีหมอเหยา** เป็นความเชื่อของคนในชุมชนผู้ไทว่า หมอเหยาคือผู้เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพญาดิน ซึ่งเป็นเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ในจักรวาล เป็นผู้สร้างและดลบันดาลความเป็นไปต่างๆของมนุษย์โลก รวมทั้งเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับภูติผีปีศาจ ที่ทำให้มนุษย์เจ็บไข้ได้ป่วยจึงต้องมีการแก้บน โดยเริ่มจากเมื่อมีการเจ็บป่วย ญาติพี่น้องของ

ผู้ป่วยจะไปหาหมอให้มาทำพิธีเหยา เพื่อจะได้รู้ว่าผิวนิดใดทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย และจะแก้โดยวิธีใด ญาติพี่น้องก็จะแบกบนตามคำแนะนำของหมอเหยาต่อไป จะมีผลทางจิตวิทยา คือช่วยให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจดีขึ้น

4) **ประเพณีบูชาข้าว 9 ก่อน** คือการบูชาพระเคราะห์ทั้ง 9 พอถึงหน้าแล้งชาวผู้ไท จะทำพิธีบูชาข้าว 9 ก่อน อันเป็นการสะเดาะเคราะห์ ให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัว ตลอดจนญาติพี่น้อง โดยเริ่มจากหาเทียนมงคลประจำตัวทุกคนในครอบครัว โดยเทียนนั้นวัดความยาวโดยรอบศีรษะ 1 เล่ม และวัดความยาวจากลูกกระเดือกถึงสะดืออีก 1 เล่ม เสื้อผ้าของคนในครอบครัวคนละ 1 ชุด นำไปไว้ที่วัดให้พราหมณ์หรือพระสงฆ์สวดสะเดาะเคราะห์ จุดเทียนประจำตัวเสร็จแล้วปะพรมน้ำพระพุทธรูปที่เสื้อผ้า ถวายภัตตาหาร ปัจจัยไทยธรรม แต่พระสงฆ์เป็นเสร็จพิธี

5) **ประเพณีบุญเจ้าปู่** เจ้าปู่ หมายถึง ผีของบรรพบุรุษในหมู่บ้านที่เป็นเทวดาอารักษ์ คอยคุ้มครองปกป้องรักษาหมู่บ้าน ใครมีเรื่องเดือดร้อนใจมักจะไปบนบานไว้ ในรอบปีหนึ่งจะมีการทำบุญเลี้ยงเจ้าปู่โดยชาวบ้านจะนำเอาสุราอาหารไปยังศาลเจ้าปู่ ทำพิธีการเสร็จแล้วก็จะเลี้ยงข้าวปลาอาหารในหมู่คนที่ไปร่วมงาน เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีในหมู่คณะ

2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน

เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนเผ่า เมื่อได้อาศัยอยู่ประจำในท้องถิ่นโดยอมเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมา และวัฒนธรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ย่อมแฝงไว้ซึ่งปัญญา ปรชญาญาณ หรือเรียกว่าภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง พื้นพหฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สืบทอดกันมา ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ทำได้เองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่เป็นแนวปฏิบัติและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างทันสมัย

ภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีท้องถิ่นที่ปรากฏในวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลหนองห้าง พอจำแนกเป็นด้านต่างๆได้ดังนี้

• การทำมาหากินและการกินอยู่

การทำมาหากินของชาวบ้านหนองห้าง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นอาชีพหลัก ใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีหลายอย่าง ส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาแบบชาวอีสานทั่วไป วัฒนธรรมการกินอยู่ของชาวบ้านหนองห้าง เป็นภาพสะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตนันทนาการ ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงระดับจิตใจ สภาพทางเศรษฐกิจ วิธีการจัดการและภูมิปัญญาของท้องถิ่น อาหารของชาวบ้านหนองห้างซึ่งเป็นชนเผ่าผู้ไทจะมีรสชาติและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต การกินอยู่ของชาวบ้านหนองห้างนั้น การประกอบอาหารและอาหารหลักคือ ข้าวเหนียว และจะต้องมีแกงหรือกับข้าว 1-2 อย่าง แกงดังกล่าวจะมีรสชาติโดยทั่วไปเผ็ดปานกลาง ซึ่งมีประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการกินและการประกอบอาหารที่น่าสนใจและเก่าแก่มาช้านาน มีวิธีการประกอบอาหารบางอย่างที่ค่อนข้างพิถีพิถัน และบางอย่างเป็นแบบง่ายรวดเร็ว เพื่อให้ทันต่อการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน

• การรักษาโรค

ในอดีตชาวบ้านหนองห้าง ซึ่งเป็นชนเผ่าผู้ไทใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตตามปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้มาจากธรรมชาติ ต้องอาศัยต้นไม้ในป่า สัตว์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าและสิ่งอื่นๆ ในธรรมชาติเป็นที่พึ่งหรือปลูกต้นไม้ ผลไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ พืชผักสวนครัวไว้กินเอง พันธุ์ไม้ต่างๆ ที่ปลูกไว้เหล่านี้ นอกจากปลูกเพื่อใช้เป็นอาหารแล้ว ยังให้ความร่มเย็น และยังใช้เป็นยารักษาโรค บำบัดและบำรุงร่างกายอีกด้วย

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านหนองห้างเป็นวิถีชีวิตที่กลมเกลียว สามัคคี มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ถือว่าเป็นความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม เป็นสังคมแบบครอบครัว มีความเป็นญาติพี่น้อง สมัยก่อนการแพทย์ยังไม่เจริญมากนักเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวบ้านก็ต้องพึ่งพาอาศัยหมอพื้นบ้าน หรือหมอกกลางบ้าน จะคลอดลูกก็ต้องอาศัย หมอตำแย ปวดเมื่อยไม่สบายตัวก็ต้องอาศัย หมอนวด ยาที่ใช้ในการรักษา ก็หาได้จากในชุมชนเรียกว่า ยากลางบ้าน หมอเหล่านี้ศึกษาเรียนรู้การรักษาโรคภัยไข้เจ็บจากบรรพบุรุษ ซึ่งอาจได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยวาจาหรือจากที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยจารบนสมุดข่อยหรือใบลาน กว่าจะออกมาเป็นตำราให้คนรุ่นหลังได้ใช้นั้นต้องใช้เวลาหลายปี

• การนำสมุนไพรมาใช้เป็นยา

คำว่า “สมุนไพร” ตามพระราชบัญญัติยา หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ซึ่งยังไม่ได้ผสมหรือแปรรูป การนำสมุนไพรมาใช้ในการบำบัด บำรุง หรือรักษาโรคต่างๆ ของชาวบ้านหนองห้าง เมื่อศึกษาถึงตำราสมุนไพรที่นำมาใช้ในการรักษาบำบัดและบำรุงอาการต่างๆ ของร่างกายนั้น พบว่ายังมีการใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน แต่ก็มีบางส่วนหันไปใช้ยาแผนปัจจุบันกันมากขึ้น

• การรักษาโรคด้วยพิธีเหยา

พิธีเหยา เป็นพิธีกรรมการรักษาโรคของชาวผู้ไท ซึ่งเชื่อว่าผู้ป่วยนั้นเกิดจากผีเป็นผู้กระทำ เนื่องจากเชื่อว่าผีนั้นมีจริง และกระทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย เพราะสาเหตุที่ผู้ป่วยกระทำการใดๆ อันเป็นการลบหลู่ดูหมิ่น ที่ทำให้ผีตนนั้นไม่พอใจ จึงจัดพิธีเหยาขึ้นเพื่อติดต่อสื่อสารกับวิญญาณของผี ให้ยกโทษแก่ผู้ป่วย ให้ผู้ป่วยหายจากการเจ็บป่วยและอยู่ดีมีสุขตลอดไป

การติดต่อสื่อสารกับผี (พิธีเหยา) จะใช้บทกลอนและทำนองลำ มีแคนประกอบให้จังหวะ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการสื่อสาร คือหมอเหยา ซึ่งการเหยาแต่ละครั้งจะมีเครื่องประกอบคือ คาย หมายถึง ค่ายกครู

พิธีกรรมเหยา ถือว่าเป็นการบำบัดรักษาอย่างหนึ่ง ที่รักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้าน อันเนื่องมาจากการละเมิดหรือสร้างความไม่พอใจต่อผีดังกล่าว ผีในทัศนะของชาวบ้านนั้นเป็นผู้มีอำนาจ มีอิทธิฤทธิ์ มีตัวตน มีชีวิตจิตใจ มีการดำรงตนเช่นเดียวกับมนุษย์ นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อว่าผีมีความรู้สึก มีอารมณ์ โกรธ หลง เมื่อมีอาการเจ็บป่วย หรือประสบภัยธรรมชาติ จึงเชื่อว่าการละเมิดต่อผี จึงต้องพากันทำพิธีเซ่นไหว้ บวงสรวงบูชา เพื่อให้ผีมาช่วยบำบัด ขจัดปัญหาความเดือดร้อน ซึ่งเชื่อว่าผีจะสามารถดลบันดาลให้เป็นไปตามความต้องการได้

ขั้นตอนพิธีกรรมเหยารักษาผู้ป่วย

จัดเตรียมเครื่องเหยา และหมอเหยา แล้วยกเครื่องคายมาวางตรงหน้าเลมอ เหยา หมอแคนจะนั่งข้างๆ หมอเหยา ผู้ป่วยจะนั่งหรือนอนอยู่ใกล้ๆ หมอเหยา ในกรณีที่ผู้ป่วยไม่สามารถอยู่ในพิธีได้ ให้เอาเสื้อผ้าของผู้ป่วยมาวางไว้หน้าพิธีที่จะเหยานั้น หมอแคนจะเริ่มเป่าแคน

หมอเหยาจะเริ่มบูชาครูก่อนแล้วจึงเชิญผีลงหรือเชิญผีให้มาเข้าทรง เพื่อจะได้ถามว่าผู้ป่วยนั้นเป็นอะไร เมื่อผีมาเข้าทรงแล้วจะมีการแต่งตัวให้เป็นหมอเหยาใหม่ คือถ้าผีเข้าทรงนั้นเป็นผีเงือก ผีงู หมอเหยาจะเอาผ้าแดงมามัดศีรษะ ถ้าผีที่เข้ามาเข้าทรงเป็นผีป่า หรือผีบ้านธรรมดา หมอเหยาจะมัดศีรษะด้วยฝ้ายและดอกไม้ ถ้าผีที่เข้ามาเข้าทรงเป็นผีนกมวจะใช้ผ้าแดงมัดศีรษะเช่นกัน แต่เวลาร่ายรำหมอเหยาจะกำกำปั้นเหมือนจะชกมว แล้วหมอเหยาจะร้องหมอลำไปตามทำนองแคน การเหยาในช่วงนี้ใช้เวลานาน แล้วแต่ผีจะให้แก้ไขอย่างไร ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าผู้ป่วยนั้นทำอะไรผิด เวลาเหยาเห็นว่าให้แก้ไขอย่างไรก็ต้องแก้ไขตามนั้น นอกจากบางกรณีที่ไม่สามารถแก้ไขให้ทันเวลานั้นได้ก็จะจบงานไว้

เมื่อหมอเหยาไปแล้ว แต่ผีหรือโรคร้ายไม่ยอมออกจากร่างกายผู้ป่วย หมอเหยาจะทำพิธีกวาดออกไป โดยให้ผู้ป่วยหันปลายเท้าไปทางทิศตะวันตก แล้วใช้ใบน้อยโหนดจุ่มน้ำเหล้ากวาดจากศีรษะไปทางปลายเท้า ถ้าผีหรือโรคร้ายนั้นยังดื้อไม่ยอมออกไป หมอเหยาก็จะเอาดาบมาทำพิธีกวาดออก หมอเหยาจะเหยาเรียกขวัญของผู้ป่วยให้มาอยู่กับคิง (อยู่กับเนื้อกับตัว) แล้วเหยาหลง หรือภาษาหมอเหยาเรียกว่า “ม่วนผีขึ้นหิ้ง”

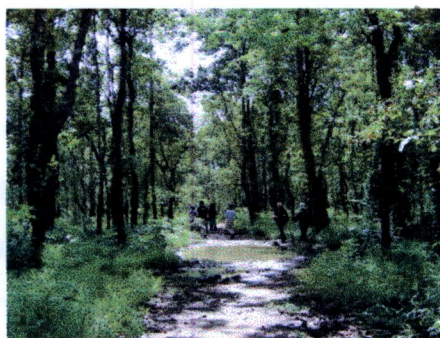
เมื่อเสร็จพิธีเหยาแล้ว ก็จะผูกข้อมือให้ผู้ป่วย โดยให้หมอเหยาผูกก่อนตามด้วยญาติพี่น้อง โดยใช้ฝ้ายที่มีอยู่ในกายผูกข้อมือผู้ป่วย พร้อมกับอวยพรให้หายวันหายคืน มีสุขภาพแข็งแรงตลอดไป ผูกข้อมือเสร็จจะมีการ “ปงคาย” (สมนาคุณ, ค่าตอบแทน) โดยใช้ผ้าขาวที่ปูรองคายนั่นห่อสิ่งของที่อยู๋ภายในไปด้วยเป็นเสร็จพิธี

จากพื้นฐานความเชื่อเรื่องผี พิธีกรรมเหยา จึงเป็นเหตุผลหนึ่งให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่เข้มแข็ง เนื่องจากผีมีความโลภ โกรธ หลง เหมือนคนทั่วไป และมีอำนาจสามารถดลบันดาลให้ธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนสามารถช่วยให้ตนหายจากการเจ็บป่วยได้ เมื่อผู้ป่วยหายแล้ว จึงปฏิบัติตนเป็นคนดี ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม เนื่องจากกลัวผิดใจผี ดังนั้นจึงทำให้สังคมของผู้ป่วยอบอุ่นและไม่วุ่นวาย

หมอเหยาจะทำพิธีเลี้ยงผี ในช่วงเดือน 3-4 ของทุกปี โดยการสร้างปะรำพิธีขึ้นหน้าบ้านหมอเหยา เพื่อจะทำพิธีเลี้ยงผีดังกล่าว

3. ด้านแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

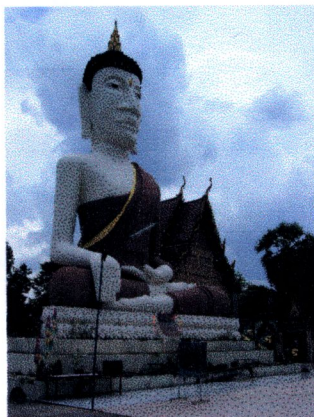
1) ป่าชุมชนบ้านหนองห้าง (หุบเปอร์มาเกตชุมชน)

พื้นที่ป่าชุมชนโคกป่าชี มีพื้นที่ราว 1,268 ไร่ เดิมเป็นป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์และต้นไม้ขนาดใหญ่ แต่ถูกตัดไม้ไปทำที่อยู่อาศัยเพราะบุกรุกที่ป่าและไฟป่า ทำให้ป่าเสื่อมโทรมไปมาก การเรียกชื่อโคกป่าชีสันนิษฐานว่ามาจากการที่ชาวบ้านพากันไปเก็บขี้ชี คือยางจากต้นจิกหรือต้นเต็ง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในป่านี้ เพื่อนำมาทำเป็นชันยาภาชนะจักสานไว้กักเก็บน้ำ เนื่องจากความเสื่อมโทรมของป่า จึงมีการจัดอาสาสมัครพิทักษ์ป่า มีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่า จนในปี พ.ศ.2540 เมื่อตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น จึงได้ร่วมกันกับเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูศรีฐานและชาวบ้านพากันสร้างหอเฝ้าระวังไฟป่า และมีการอบรมเยาวชนในการศึกษาธรรมชาติในโคกป่าชี พร้อมทั้งคณะกรรมการรักษาป่าขึ้น โดยแบ่งงานเป็นกลุ่มคือ กลุ่มปลูกป่า กลุ่มไฟป่า กลุ่มสมุนไพร และกลุ่มประชาสัมพันธ์ มีการตั้งด่านตรวจลงทะเบียนผู้เข้าใช้ประโยชน์จากป่า เก็บค่าผ่านทางจากคนต่างชุมชน

ผลการดำเนินงานทำให้ป่าฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว จนได้รับพระราชทาน ธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในปี พ.ศ.2546 และรางวัลลูกโลกสีเขียว จาก ปตท. ในปี พ.ศ.2550 ปัจจุบัน โคกป่าซี้ยังเป็นแหล่งหาอาหารธรรมชาติของชุมชนและแหล่งศึกษาความหลากหลายทางธรรมชาติขององค์กรต่างๆมากมาย

2) พระพุทธรังษฤษฎ์ (หลวงพ่อดโต)

สถานที่ตั้ง ประดิษฐานอยู่ที่วัดศิลาอาสน์จิตราชบุรีรังสรรค์ ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ความสำคัญ เป็นพระพุทธรูปปูนขนาดใหญ่ ประดิษฐานบนฐานกำพวด โดยศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ร่วมกันเสียสละทุนทรัพย์ ก่อสร้างด้วยฝีมือช่างพื้นบ้าน แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2512 โดยพระเกจิอาจารย์คือ พระอาจารย์วัน อุตโม ได้นำพระบรมสารีริกธาตุจากจังหวัดสกลนคร มาบรรจุไว้ จึงเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มือและเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

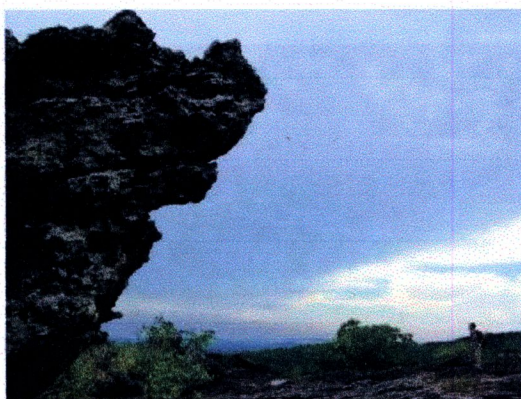
3) ใบเสมาหินโบราณ

สถานที่ตั้ง พบทั่วไปในเขตตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบมากที่สุดบริเวณนาหนองบัว ส่วนมากที่ขุดพบจะนำมาเก็บรวบรวมไว้ที่วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง

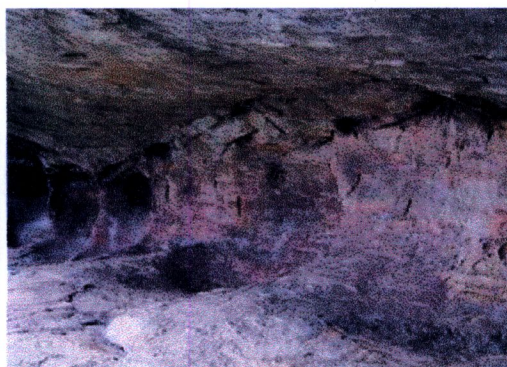
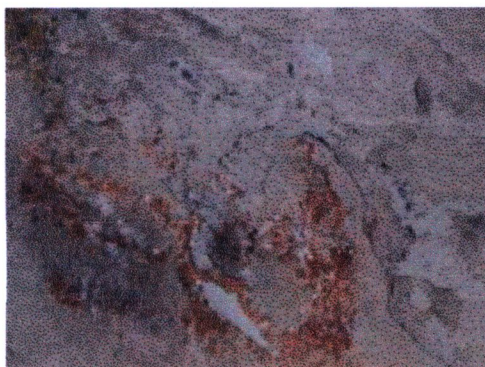
ความสำคัญ เป็นใบเสมาหินแกะสลักลวดลายเรื่องราวพุทธประวัติและชาดกต่างๆ เช่น เรื่องสุวรรณสาม มีคุณค่าทางศิลปกรรม เป็นที่เคารพสักการะ ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านและบุคคลทั่วไป

4) ภูผาผึ่ง

เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน เป็นหน้าผาสูงประมาณ 400 เมตร เดิมเป็นป่าอุดมสมบูรณ์จึงมีฝูงผึ้งมาทำรังอยู่ที่เพิงผาเป็นจำนวนมาก แต่จากการตีผึ้ง ทำให้ปัจจุบันเหลือเพียงร่องรอยของรังผึ้งติดอยู่บริเวณหน้าผาสูง ในบริเวณนี้มีทัศนียภาพที่งดงาม

5) ถ้ำฝ่ามือแดง

สถานที่ตั้ง เป็นถ้ำอยู่บนภูผาผึ่ง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูหินร่องกล้า จังหวัดกาฬสินธุ์

ความสำคัญ ถ้ำฝ่ามือแดงหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ถ้ำลายมือ ลักษณะเป็นหลืบหินและเพิงผาที่เว้าเข้าไป มีความยาวประมาณ 22 เมตร สูงจากพื้น 2 เมตร เนื้อเพิงหินเป็นลานหินและใต้เพิงหินซึ่งมีลักษณะเป็นเหมือนเพดานปรากฏรอยลายมือสีแดงจางๆปรากฏอยู่บนผาผนังและเพดานถ้ำ พบครั้งแรก 147 รอย ทั้งหมดประมาณ 171 มือ มีทั้งขนาดมือเด็กและมือผู้ใหญ่เขียนเป็นแบบมือทาบ มีประมาณ 6 มือที่ปรากฏรอยกันหอยที่กลางฝ่ามือ นอกจากนี้ยังมีภาพลายเส้นเขียนปนอยู่กับลายมือเป็นรูปตาราง และ

รูปอื่นๆ คล้ายภาพเขียนสีที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นที่สนใจของผู้ที่มาศึกษาและชมทัศนียภาพที่สวยงาม ปัจจุบันถูกทำลายไปมาก ที่เหลือเป็นร่องรอยค่อนข้างลบเลือน

6) กลุ่มจักสานไม้ไผ่ และกลุ่มทอผ้าลายซิด

สถานที่ตั้ง หมู่ 8 ตำบลหนองห้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดอุบลราชธานี
ความสำคัญ เป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว ทำให้เกิดเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน มีการจักสานเป็นเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีความละเอียดสวยงาม

7) ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

สถานที่ตั้ง บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดอุบลราชธานี
ความสำคัญ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรของชุมชน รวมทั้งเป็นแปลงสาธิตให้กับนักเรียน นักศึกษาได้มาเรียนรู้และศึกษาดูงาน อีกทั้งยังเป็นจุดรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของคนในหมู่บ้าน

2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไท บ้านหนองห้าง

บ้านหนองห้างนับว่าเป็นบ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ซึ่งมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ด้วยมีพื้นที่ติดภูเขาและแหล่งน้ำ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ มีความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างจากชุมชนอีสานทั่วไป และความพร้อมในเรื่องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนที่เหมาะสมสำหรับการนำมาพัฒนาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ มีดังต่อไปนี้

1. งานฝีมือหัตถกรรม การจักสาน คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้ชายผู้ไท ได้รับการถ่ายทอดงานจักสานจากบรรพบุรุษ และสืบทอดกันมาเป็นเวลานานและมีฝีมือการจักสานที่ดี ประณีตและละเอียดมาก โดยเฉพาะการสานกระเตาะ (กระเป๋าท่อเล็กๆ) และกะหย่ง (อุปกรณ์ใส่ของแทนตะกร้า) ขณะนี้กำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มชาวต่างชาติ เป็นสินค้าที่มียอดสั่งเข้ามาเป็นจำนวนมาก แต่ผลิตไม่ทันต่อความต้องการของยอดสั่งซื้อ เนื่องจากเป็นงานที่มีความละเอียดและประณีต ในระยะเวลา 1 เดือน สามารถผลิตได้ไม่เกิน 3-4 ใบ ช่างจักสานที่มีฝีมือของชุมชนได้แก่ คุณตาแปลง, พ่อคำสิงห์, นายประสิทธิ์ และนายประเสริฐ จึงคิดว่าเป็นจุดหนึ่งที่น่าสนใจที่จะทำเป็นของฝาก เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ราคาขึ้นอยู่กับความยากง่าย ซึ่งถือว่าราคาสูงพอสมควร กระเตาะมีราคาเริ่มต้นตั้งแต่ 1,000-10,000 บาท
2. ผ้าไหมลายขิด ผ้ามัดหมี่(ฝ้าย, ไหม) ผ้าลายน้ำไหล ผ้าหม้อฮ่อม มาแปรรูปแล้วนำมาตัดเสื้อผ้าโดยนำมาตัดเป็นชุดทั้งชายและหญิงไม่มีซับใน ตัวละ 800 บาท ชุดแขนสั้นซับใน ตัวละ 1,200 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแบบด้วย มีผู้สนใจมาสั่งตัดเป็นจำนวนมาก มีช่างตัดเสื้อผ้าที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น นายไพจิตร สกุลโฮธา, นายไพรัตน์ ทะมานนท์, นายอนันต์ อัฐนาค เป็นต้น อาจจะทำเป็นร้านค้าชุมชนนำเสื้อผ้ามาขายให้นักท่องเที่ยวได้
3. ป่าชุมชนโคกป่าสี มีเนื้อที่ 1,268 ไร่ มีโครงการจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้นักเรียน หน่วยงานราชการ และผู้ที่สนใจเข้าไปศึกษาธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารและแหล่งหาสมุนไพรของชุมชนด้วย เป็นอีกจุดหนึ่งที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้
4. อ่างเก็บน้ำห้วยแก่งหว้า อยู่บ้านห้วยม่วง หมู่ที่ 4,9 ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูศรีฐาน(กรมป่าไม้) มีโครงการพัฒนาเชื่อมโยงเขตภูศรีฐานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยการทำถนนสำหรับการจักรยานเชื่อมจากโคกป่าสี และจัดหาจักรยานสำหรับให้นักท่องเที่ยวเช่า
5. ภูผาผึ้ง มีสถานที่ท่องเที่ยวคือ ถ้ำฝ่ามือแดง และถ้ำพระ ในถ้ำมีหินงอกหินย้อยสวยงามมาก เป็นอีกจุดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวชมได้ด้วย ควรศึกษาข้อมูลทางโบราณคดีเพื่อจัดทำคู่มือนำชม

6. แหล่งโบราณสถาน และโบราณวัตถุตามวัดต่างๆ ภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีหลักฐานเก่าแก่หลายชิ้น
7. อาหารพื้นเมืองของผู้ไท เป็นอีกจุดหนึ่งในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เพราะเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งอาหารที่นี้จะนิยมใส่ผัก และของป่า ใส่สมุนไพร ถือเป็นอาหารเพื่อสุขภาพจากธรรมชาติ
8. ประเพณี งานประเพณี งานบุญต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานรีนเร้ง การฟ้อนผู้ไท การเล่นดนตรีพื้นบ้าน ควรนำมาแสดงให้นักท่องเที่ยวชมพร้อมกับการรับประทานพาแลงไปพร้อมกัน ในคำค้นของการต้อนรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ประทับใจ
9. พิธีกรรมเลี้ยงหมอผี การรักษาด้วยการเหยา การเลี้ยงผีปู่ตา ถ้ามีนักท่องเที่ยวมาอาจจะให้เข้าร่วมชมพิธีกรรมดังกล่าวได้

● แนวคิดด้านการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์

ในระยะเริ่มแรก มีการตั้งกลุ่มท่องเที่ยวและมีการจัดตั้งกรรมการท่องเที่ยวดำเนินการจัดทำโฮมสเตย์โดยใช้วิธีการร่วมหุ้น โดยถือหุ้นคนละ 100 บาท พร้อมค่าสมัครสมาชิก 20 บาท ขณะนี้มีเงินทุนรวม 20,610 บาท โดยมีโฮมสเตย์ทั้งหมด 20 หลัง แต่บ้านหลักๆ ในการดำเนินกิจกรรมนั้น มีอยู่เพียง 10 หลังเท่านั้น

อัตราค่าบริการที่พักแบบโฮมสเตย์บ้านหนองห้าง (2 วัน 1 คืน)

ไม่เกิน 10 คน	คิดราคาเหมาจ่าย	7,000 บาท
11 – 20 คน	คิดราคาคนละ	700 บาท
21 – 30 คน	คิดราคาคนละ	650 บาท
เกิน 40 คน	คิดราคาคนละ	550 บาท

- หากเป็นนักเรียน/นักศึกษา ราคาอาจปรับลดได้ตามความเหมาะสม

กิจกรรมที่เตรียมไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงบ้านหนองห้างในช่วงบ่าย กลุ่มแม่บ้านหนองห้างตั้งแถวรอให้การต้อนรับผู้มาเยือน จัดแจงนักท่องเที่ยวเข้าพักตามบ้านพักที่จัดเตรียมไว้ ช่วงเย็น นักท่องเที่ยวพร้อมกันที่ศาลาอเนกประสงค์ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนหนองห้าง เพื่อเข้าพิธีบายศรีสู่ขวัญ และพาแลงร่วมกัน พร้อมชมการแสดงประจำเผ่าในชุดต่างๆ เช้าวันรุ่งขึ้น นักท่องเที่ยวพร้อมกันที่หน้าบ้านพักของแต่ละคน เพื่อตักบาตร และรับพรจากพระสงฆ์

- อาหาร 3 มื้อต่อวัน

โปรแกรมการท่องเที่ยว

• โปรแกรมที่ 1 ซุปเปอร์มาร์เก็ตโคกป่าชี

ชมสินค้างานหัตถกรรมจักสาน ผ้าทอพื้นเมือง วิถีชีวิตชาวบ้าน นั่งสกายแลปศึกษาธรรมชาติ
ชุมชนโคกป่าชีอันอุดมสมบูรณ์ชมทัศนียภาพ ภูน้อย ป่าหุหลา ป่าไผ่ ความมหัศจรรย์ของป่า หินซ้อน ก้อน
หินหมี ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีการต้อนรับแขกเมืองของชาวผู้ไทแบบดั้งเดิมของสิบสองจุไทย

• โปรแกรมที่ 2 มหัศจรรย์หินหนามหน่อ

ชมสินค้างานหัตถกรรมจักสาน ผ้าทอพื้นเมือง วิถีชีวิตชาวบ้าน นั่งสกายแลปศึกษาความรู้กับ
หน่วยพิทักษ์ป่าภูผาผึ้ง ชมทัศนียภาพภูผาผึ้ง ถ้ำพระ ถ้ำฝ่ามือแดง หินหนามหน่อ สะพานหิน ถ้ำน้ำหยาต
ถ้ำบั้ง ถ้ำดอกบัว ศิลปวัฒนธรรมฮีตบุญปอนบาตร ประเพณีการต้อนรับแขกเมืองของชาวผู้ไทแบบดั้งเดิม
ของสิบสองจุไทย

• โปรแกรมที่ 3 ผจญภัยในภูสีฐาน

ชมสินค้างานหัตถกรรมจักสาน ผ้าทอพื้นเมือง วิถีชาวบ้าน ศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติของ
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน เช่น ลานถ้ำบั้ง กลุ่มครกผี จุดชมวิวกองหินแห่งความโชคดี อ่างเก็บน้ำห้วย
แก้งหว่า ดอกบัว ศิลปวัฒนธรรมฮีตบุญปอนบาตร ประเพณีการต้อนรับแขกเมืองของชาวผู้ไทแบบ
ดั้งเดิมของสิบสองจุไทย

• โปรแกรมที่ 4 ทำบุญ 2 ศาสนา

ชมสินค้างานหัตถกรรมจักสาน ผ้าทอพื้นเมือง วิถีชาวบ้าน นมัสการพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ศึกษา
งานตัวอย่างองค์กรชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเอง (สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองห้าง จำกัด) เยี่ยมชมศูนย์เมตตา
ธรรมของคณะซิสเตอร์อริดาเมตตาธรรม ชมโบสถ์ วิหารถ้ำแม่พระ ตามแบบโรมันคาทอลิก สันทนาธรรม
พบปะชมรมผู้สูงอายุ ดอกบัว ศิลปวัฒนธรรมฮีตบุญปอนบาตร ประเพณีการต้อนรับแขกเมืองของชาวผู้ไท
แบบดั้งเดิมของสิบสองจุไทย

• โปรแกรมที่ 5 ดอกไข่दानลานหินปูน

ชมสินค้างานหัตถกรรมจักสาน ผ้าทอพื้นเมือง วิถีชาวบ้าน พิชิตภูหินปูน ชมเอื้องผา กล้วยไม้
ธรรมชาติหายาก ลานป่าไข่दान ต้นไม้แห่งขุนเขา การเผาหินปูนแบบดั้งเดิมของชาวบ้าน ผักจืดไฟ
แบบโบราณด้วยหินเหล็กไฟ ศึกษาดูงานเกษตรอินทรีย์ โรงปุ๋ยชีวภาพฝึกปรุงอาหารพื้นบ้านชาวผู้ไทจาก
หนึ่งตำบลหนึ่งฟาร์ม ศิลปวัฒนธรรมดอกบัว ศิลปวัฒนธรรมฮีตบุญปอนบาตร ประเพณีการต้อนรับแขก
เมืองของชาวผู้ไทแบบดั้งเดิมของสิบสองจุไทย

❖ แต่ละโปรแกรมการท่องเที่ยว เยี่ยมชม และศึกษาธรรมชาติ

จะได้รับบริการ ดังนี้

- อาหาร 3 มื้อ มื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อเย็น
- ที่พักแบบโฮมสเตย์ แบบบ้านพัก หรือแบบกางเต็นท์
- การบริการรถรับ-ส่ง ไปยังแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
- ได้ท่องเที่ยว เยี่ยมชมและเรียนรู้จากผู้ชำนาญภูมิประเทศ/ปราชญ์ชาวบ้าน
- ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรม การต้อนรับตามประเพณีชาวผู้ไท
- เลือกซื้อของที่ระลึก และสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน

2.1 การรวมกลุ่มในชุมชน

การรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการในการพัฒนาทางเศรษฐกิจในลักษณะของสหกรณ์ เป็นการรวมกลุ่มอาชีพ มีการรวมกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านหนองห้าง เกิดขึ้นเป็นกลุ่มแรก เพื่อรวมทุนกันซื้อปุ๋ยเคมีจำหน่ายแก่สมาชิกในราคาถูกลงกว่าซื้อจากนายทุน ต่อจากนั้นมาจึงมีการรวมกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มยุวเกษตรกร

นอกจากนี้มีการรวมกลุ่มขึ้นอีกลักษณะ คือการรวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้สำหรับการพัฒนาอาชีพ เช่น กลุ่มส่งเสริมการผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มเลี้ยงไหม กลุ่มผู้ผลิตสมุนไพร กลุ่มฟื้นฟูอาชีพเกษตรกร เป็นต้น

ในการรวมกลุ่มที่มีความสำคัญ และเกือบทุกคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มนี้คือ สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองห้าง จำกัด เป็นสหกรณ์ประเภทออมทรัพย์ ซึ่งมีการจดทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมาย และดำเนินงานตามหลักสหกรณ์สากล มีการบริหารจัดการที่เป็นที่ยอมรับ และเป็นองค์กรที่มีส่วนเอื้อประโยชน์แก่ชุมชนในด้านต่างๆอย่างกว้างขวาง

ความสำเร็จในการรวมกลุ่มต่างๆทำให้เห็นความสำคัญและการเคารพในกติกาของกลุ่มได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

2.2 วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนผู้ไทบ้านหนองห้าง เป็นชุมชนที่ยังคงรักษาวิถีการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมผู้ไทไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แม้ว่าจะมีคนในชุมชนจำนวนมากได้เข้าไปอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงตามความเจริญแบบสังคมเมือง แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านก็ยังคงดำเนินชีวิตตามแบบวัฒนธรรมของกลุ่ม ในการดำรงชีวิตอยู่อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยเฉพาะอาหารการกินในชีวิตประจำวัน ส่วนมากยังคงนิยมรับประทานอาหาร

ประเภทพืชผักจากป่าชุมชนใกล้บ้าน วัฒนธรรมอาหารผู้ไทจึงเป็นวัฒนธรรมการกินที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างชัดเจน และเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่น เป็นที่ประทับใจของคนต่างถิ่นที่ได้มีโอกาสลิ้มรสอาหารผู้ไท เช่น เมี่ยงตะไคร้ แกงโค แกงยอดบวบ แกงเห็ด อ่อมบอนใส่ไข่ผำแดง แกงผักหวาน อ่อมหวาย อ่อมผักโขมและผักเสี้ยน ลาบเทา เป็นต้น

วัฒนธรรมที่โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดก็คือ วัฒนธรรมการแต่งกาย ที่มักนิยมผ้าฝ้ายทอมือที่มีสีสันลวดลายที่สดใส และเห็นได้ชัดเจน ดึงดูดความสนใจได้เป็นอย่างดี รูปแบบเครื่องแต่งกายมีเอกลักษณ์ของตนเองทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งต่างจากการแต่งกายของชุมชนอีสานทั่วไปอย่างเด่นชัด ดังนั้นผ้าทอผู้ไทจึงเป็นสินค้าที่ผู้ซื้อมีความต้องการ ทั้งมีการปรับปรุงรูปแบบการผลิตให้สามารถใช้ได้ทั่วไป เช่น การทอเป็นผ้าแพรวา หรือผ้าเมี่ยง ซึ่งใช้เป็นผ้าคลุมไหล่สำหรับสตรีได้อย่างงดงาม ใช้ได้ในหลายโอกาส เช่นเดียวกับภูมิปัญญาในด้านการจักสาน ซึ่งเป็นความสามารถของชายชาวผู้ไทที่มีฝีมือในการจักสานได้อย่างละเอียด งดงามไม่ว่าจะเป็น กระติบข้าว หวด และเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันต่างๆ โดยเฉพาะการจักสานกระเตาะ ซึ่งเป็นภาชนะสำหรับใส่ของเล็กๆน้อยๆที่มีลวดลายที่ละเอียด ดัดแปลงเป็นกระเป๋าถือสตรีได้อย่างงดงาม มีราคาตั้งแต่ 500-1,000 บาท และมีการสั่งซื้อเข้ามาอยู่เสมอ ดังนั้นการทอผ้า และการจักสานจึงเป็นอาชีพเสริมที่ทำรายได้ให้ชุมชนได้อย่างน่าภาคภูมิใจ โดยเฉพาะการทอผ้าที่มีการรวมกลุ่มกันในเกือบทุกหมู่บ้าน

วัฒนธรรมภาษา เป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ แม้ว่าชาวผู้ไทส่วนมากจะสามารถพูดภาษาไทยอีสาน และภาษาไทยกลางได้เป็นอย่างดี แต่ในการสนทนาในกลุ่มของตนเองก็ยังนิยมใช้ภาษาผู้ไทตอบโต้กัน ทำให้คนรุ่นใหม่สามารถสื่อสารภาษาผู้ไทได้เป็นอย่างดีเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทได้อย่างชัดเจน

2.3 ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

วัฒนธรรมในด้านศาสนาและความเชื่อ แม้ว่าชาวผู้ไทส่วนมากจะนับถือพุทธศาสนาถึงร้อยละ 98 และนับถือคริสต์ประมาณร้อยละ 2 แต่ในชุมชนก็ยังคงมีการนับถือผีกันอยู่มาก ยังคงมีพิธีกรรมต่างๆที่อ้างอำนาจผีซึ่งยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาควบคู่กับการนับถือพุทธศาสนา เช่น ในเรื่องของพิธีเหยา และข้อห้ามหรือชะล่าต่างๆในชีวิตประจำวัน

ในส่วนประเพณีพิธีกรรมที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในชุมชน ส่วนมากมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับประเพณีของอีสาน อาจจะเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมานานตั้งแต่อยู่ในเขตลาวด้วยกัน และเข้ามาอยู่บนท้องถื่นอีสานด้วยกัน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละเดือนเช่นเดียวกัน ต่างกันแต่รายละเอียดและบรรยากาศในงาน ที่มักจะเห็นผู้ร่วมงานในชุดผู้ไทที่สวยงาม การฟ้อนรำและจังหวะดนตรีในกระบวนแห่ เช่น งานบุญบั้งไฟ ก็จะเป็นดนตรีที่มีท่วงทำนองและสำเนียงของผู้ไท ตลอดจนอาหารและ

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีก็จะเป็นรูปสัญลักษณ์เฉพาะของกลุ่มผู้ไท จึงเป็นความแตกต่างในความเหมือนคล้ายของวัฒนธรรมที่สามารถสร้างแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ

นอกจากฮีตสิบสองแล้ว ชุมชนผู้ไทยังมีขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมในวิถีชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนปัจจุบันอีกมากมาย ทั้งที่เป็นประเพณีของส่วนรวม และประเพณีส่วนบุคคล เช่น ประเพณีบุญกองข้าว ที่ทุกครัวเรือนจะทำพิธีระลึกถึงคุณพระแม่โพสพก่อนนำข้าวขึ้นเล้าเก็บไว้กินตลอดปี และแบ่งข้าวเปลือกส่วนหนึ่งไปกองรวมกันที่ลานวัดเพื่อถวายให้แก่วัดไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป เป็นประเพณีที่ชุมชนพร้อมใจกันปฏิบัติ เช่นเดียวกันกับประเพณีบุญแห่ดอกไม้ ในช่วงสงกรานต์ที่ชาวบ้านจะพากันไปหาเก็บดอกไม้ปามาตกแต่งในขบวนแห่ไปวัดก่อนวันงานบุญสงกรานต์ เป็นฤดูกาลที่สนุกสนานของชุมชน ไม่น้อยไปกว่างานบุญบั้งไฟ นอกจากนี้ยังมีประเพณีบูชาข้าว 9 ก้อน เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์โดยการบูชาพเคราะห์ให้เกิดสิริมงคลแก่ทุกคนในครอบครัว และประเพณีบุญเจ้าปู่หรือผีอารักษ์ประจำหมู่บ้านที่จัดเป็นงานประจำปีของชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคลที่ยังคงยึดมั่นและถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมดั้งเดิมด้วยความเคยชิน คือ ประเพณีในระยะหัวเลี้ยวของชีวิต เช่น ประเพณีการแต่งงาน ซึ่งจะมีขั้นตอนและรายละเอียดมากมายเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและทดสอบความมั่นใจของคุณ่แต่งงาน เริ่มตั้งแต่การโอม คือการหมั้นหมาย การจัดหาคนกลางของคุณ่แต่งงานที่เรียกว่า “พ่อล่ามแม่ล่าม” ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นเสมือนพ่อแม่ และพี่เลี้ยงของคุณ่แต่งงานไปจนตลอดชีวิต และ “การเขียนเขย” คือการบอกกล่าวถึงข้อปฏิบัติของผู้เป็นเขย ดังนั้นจึงสังเกตได้ว่าชีวิตคู่ของกลุ่มคนผู้ไทจึงค่อนข้างครองคู่อยู่กันอย่างยืนยาว

ประเพณีหมอเหยา เป็นความเชื่อของชุมชนผู้ไทที่ยังคงยึดถือในเรื่องของผีอยู่มาก และเชื่อว่าผีมีอำนาจในการคุ้มครองปกป้องรักษา และหากคนใดประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้อง ผีก็จะเป็นผู้ให้โทษ หมอเหยาจึงเป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างคนกับผี หรือแกนซึ่งเป็นเทพที่เป็นใหญ่ ดังนั้นผีในความเชื่อของผู้ไทจึงมีความหมายถึงเทพหรือเทวดาด้วย แม้แต่การเจ็บไข้ได้ป่วย การทำนายทายทัก ก็จะใช้พิธีเหยาในการรักษา และบอกเล่าเรื่องราวได้

ความพยายามในการจัดการท่องเที่ยวบ้านหนองห้าง

โครงการท่องเที่ยวบ้านหนองห้าง เป็นโครงการที่เคยมีการจัดทำไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ในชื่อ “โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” บ้านหนองห้าง อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการจัดทำโครงการได้มีการวางแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวไว้ค่อนข้างชัดเจน มีการกำหนดจุดที่น่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

- เดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนโคกป่าสี
- ชมทัศนียภาพภูผาผึ้ง ภูหินปูน

- พักแรมเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน
- นันทนาการพาล้างกับชาวผู้ไท ณ ลานทองกวาว และชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาวผู้ไท
- พักผ่อนนอนบ้านผู้ไท
- ซื้อสินค้าเอกลักษณ์ชาวผู้ไท ของที่ระลึกต่างๆ
- ชมวิถีเกษตรกรรมตามฤดูกาล เช่น การทำนา ทำสวน เป็นต้น

และได้มีการวางแผนการเตรียมชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวไว้ในโครงการ เช่น ในการรณรงค์รักษาความสะอาดของบ้านเรือน และบริเวณโดยรอบ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การเตรียมบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว อย่างน้อย 150 หลัง การเตรียมลานทองกวาว การแสดงศิลปวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของกลุ่มต่างๆ กำหนดจุดศึกษาธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร ทั้งสวนผลไม้ สวนสมุนไพร สวนไม้ดอกไม้ประดับ การจัดเตรียมมัคคุเทศก์เดินป่า และแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร ตลอดจนการแต่งตั้งคณะกรรมการและการเตรียมการประชาสัมพันธ์ แต่แม้โครงการจะได้จัดทำไว้อย่างชัดเจน ก็ไม่ได้มีการนำไปสู่การดำเนินการอย่างจริงจัง ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองห้าง จึงเป็นเพียงความต้องการของชุมชน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2547-2548 ศูนย์วิจัยท่องเที่ยวภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้เข้าไปดำเนินการและจัดกระบวนการกลุ่ม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน และการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนผู้ไทบ้านหนองห้างต่อไป

การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทบ้านหนองห้าง ได้มีการรวมกลุ่มร่วมกันจัดกิจกรรมและเริ่มมีความพร้อมในการจัดการมากขึ้นโดยลำดับ ถึงช่วงต้นปี พ.ศ. 2549 ชุมชนมีความหวัง มีความพร้อม และมีความมั่นใจในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ หลังจากที่ได้มีโอกาสต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ดูงานการจัดการป่าชุมชน การจัดการสหกรณ์ การผลิตงานศิลปหัตถกรรม การท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมผู้ไทซึ่งส่วนมากได้มีโอกาสเข้ามารับประทานอาหารแบบพื้นบ้าน และชมการแสดงทางวัฒนธรรมซึ่งนักท่องเที่ยวทุกคนมีความประทับใจ และแสดงความต้องการที่จะได้มีโอกาสกลับมาเที่ยวที่บ้านหนองห้างอีก ด้วยการต้อนรับอย่างอบอุ่นแบบชาวผู้ไท ความมีน้ำใจของชุมชนเป็นเสน่ห์สำคัญ ประกอบกับการแสดงทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากการแสดงวัฒนธรรมผู้ไทในท้องถิ่นอื่นๆ รวมทั้งอาหารพื้นบ้านซึ่งได้จากธรรมชาติรอบๆบ้าน และพืชผัก ปลา ผลไม้ ที่ปลูกไว้รอบๆบ้าน รวมถึงอาหารธรรมชาติจากโคกป่าซี ซึ่งมีทั้งเห็ด บุก ผักป่า แมลง และปลา จากแหล่งน้ำในชุมชน ไก่ กบ ปลาที่เลี้ยงไว้เป็นอาหารอาหารพื้นบ้านจึงเป็นอาหารธรรมชาติที่ปลอดภัยพิช ทั้งยังเป็นอาหารสุขภาพซึ่งคนรุ่นใหม่ในสังคมต้องการได้มีโอกาสลิ้มรสทั้งแกงยอดบวบ เมี่ยงตะไคร้ ต้มปลา ต้มไก่บ้าน ปั่น แจ่ว ผักต้ม และอื่นๆ แต่แม้

บ้านหนองห้างจะมีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับค่อนข้างสูง การท่องเที่ยวบ้านหนองห้างยังไม่มีเป็นที่นิยมกันมากนัก จึงจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์กรอื่นๆ ต้องให้การสนับสนุนให้เป็นรูปธรรมขึ้น โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์อย่างหลากหลาย และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เข้าสู่พื้นที่ให้มากขึ้น และในชุมชนเอง ก็ต้องมีการรวมกลุ่มท่องเที่ยวให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงมากขึ้นด้วย

